

ALEKSANDRA GRUBOR

RECI ZBOGOM
NEMAČKOJ

ODYSSEUS

Copyright © Aleksandra Grubor, 2023
Copyright © Odysseus, 2023

Na koricama: Uta, zapadni hor katedrale u Naumburgu

Ova publikacija u celini ili u delovima ne sme se umnožavati, preštampavati niti prenositi u bilo kojoj formi ili bilo kojim sredstvom, bez dozvole autora i izdavača.

Uspomeni na oca Vasilija

„Oni su želeli da cvetaju, a cvetati znači biti lep;
ali mi želimo da sazrevamo,
a to znači biti taman i truditi se.“

Rajner Marija Rilke¹

Dan prvi

Voz je stajao, naizgled sasvim mirno. U maglovitoj noći. Bio je prvi januar, dan koji svi obično prespavaju. Devet sati uveče. Godina 2004. Još pola sata do polaska, spavaćim kolima za Beč. Presedanje za Fuldu. Još jedno presedanje u Fuldi. Nadomak Vajmara. Na samoj granici dve Nemačke.

U Fuldi mi je sahranjen teča. Moj teča Jevrejin, radiolog. Žrtva pogroma. Koji nikada nije želeo ni da preleti preko Nemačke. Ali ga je sudbina stigla baš u Fuldi.

Ne treba potceniti taj grad. Pa njegov je biskup bio Rabanus Maurus. Od 822. do 824, dok nije otišao u Majnc, da i tamo bude biskup. Da napiše *De rerum naturis*. I još mnogo toga. Da postane *Praeceptor Germaniae*. Veliki učitelj, znači. I posle hiljadu sto pedeset godina od njegove smrti, on još uvek poučava Nemačku. I mene će, nadam se.

Danas je Fulda železničko čvorište. Kroz koje ću mnogo puta proći ove zime.

Putujem za Vajmar, dakle, preko Beča i čitave Nemačke. Beč poznajem u detalje. U Vajmaru nisam bila nikada. I zato sam neverovatno spokojna i srećna. U vozu, u noći... Biću u Nemačkoj tri meseca! U Nemačkoj mog detinjstva. I moje mladosti. Sedeću u biblioteci Bauhaus. Što je san svakog istoričara umetnosti. „Gutaću“ knjige i časopise. Prevodiću, prevodiću, prevodiću... Prošao me je bes zbog čekanja pred ambasadom. Na ledenom vetru. U redu koji postoji da bi nas opominjao da smo *parije*. Čitava nacija, bez izuzetaka. Ali ne bih o tome ko je šta skrivio. Srećna sam, velim. Jedino mi je žao što neću videti Peštu. Ali ipak ulazim u kožu te neke druge mene. Osobe koja voli da putuje. Putnika koji voli vozove. Znam da neću spavati zbog kloparanja. Ali ću, bar, ležati u mraku. I možda svoditi račune. Neka od tih sećanja će da bole, ali važno je da putujem. „Ne bi se baš moglo reći da ljudi imaju previše obzira prema Plimu koji putuje.“ A on se, kod Anrija Mišoa, još i zove *Plum*: perce koje vetar baca, nosi. Svejedno: hrlim ka Germaniji, kao Marina Cvetajeva, u mislima, ka Rilkeu. Kao mnogi.

I Germanija me očekuje. U snegu.

Prvi sat drugog dana

Voz stoji u Budimpešti. Sat vremena. Stigli smo tačno u ponoć. Preplavila su me sećanja...

Jednom davno na Beogradskom keju

Ali ne u Beogradu. Ne. U Pešti. Sedela sam jednog juna, tik uz Dunav, brojeći brodove, jer sam tu naviku stekla još u detinjstvu, kao unuka kaptana unutrašnje plovidbe, da budem precizna. Gledala sam Budim, od hotela „Gelert“ i toplica, pa do Ribarske kule. Osmatračnice. Osluškivala sam tramvaje, bili su česti, kao i uvek. Sećala sam se svog prvog boravka u Mađarskoj: imala sam četiri godine, ali sam se toga sećala. Grad je, tada, a i mnogo godina posle toga, bio potpuno siv, zapušten poput drugih istočnoevropskih gradova ranih šezdesetih godina prošlog veka. Kada se sve i odvijalo: moje zaljublivanje u ovaj kutak sveta. Odseli smo u hotelu „Béke“, na peštanskoj strani. Hotel se zvao „Mir“, da, ali su sobe bile sablasne, mnogo tamnocrvenog pliša, stari nameštaj, visoki plafoni... Otmena sala za doručak. Pitam se da li je to bilo jedino mesto sa belim stolnjacima do poda, najfinijim Herendi porcelanom, srebrnim escajgom... Zimska salama i kakao sa šlagom, birani sirevi i med, kugla domaćeg putera. Bila sam dete, nisam mogla znati da je to građanima ove prestonice nedostupno, ali da, nekako, mora da postoji zbog nas, stranaca.

Mnogo sam puta posle toga boravila u Budimpešti, uvek kada bih putovala za Beč, a to je bilo

često. U Beč se, međutim, nikad nisam zaljubila. A u „Belu Peštu“ jesam.

I zato sam, toga juna, sedela na Beogradskom keju. I razmišljala.

Najednom, u kontralihtu rane večeri, ugledah dva muškarca, istočnjaka. Po mojoj oceni, Japanca. I mislim da sam, zbog jednog od njih, istog trena poželela – budimo načas patetični – da „vreme stane“. Bio je lep, bio je produhovljen, bio je, zacelo, aristokrata. Odelo mu je bilo besprekorno. Pokreti su mu bili savršeni. Razumeo je moj pogled. Tih nekoliko pogleda koje smo razmenili. Sledila sam se kada sam shvatila da se uputio ka meni. Jedva sam razumela i sasvim jednostavno pitanje: da li hoću da ih fotografišem?

I tako sam ja, poznata upravo po tome što ne umem da fotografišem, napravila taj sigurno mutan snimak „Japanca mojih snova“.

Zahvalio mi je, naklonio se, kako to već biva, i ostavio me da sedim na klupi osećajući ko zna šta. Da mi je život prekratak, najverovatnije. Na mojoj desnoj ruci sijala je burma. On nije načinio nijedan pogrešan potez. Bio je i više nego vaspitan. Da li je posle lutao ulicama grada koji sam ja poznavala, a on ne, zagledajući iza svakog ćoška, iako uveren da me nikada više neće sresti?

Šta mi je preostajalo? Da koračam hodnicima i salama zamka, odem do Crkve Svetog Matije, da, odatle, sa vidikovca, gledam Peštu pokušavajući da ga zaboravim. Nije ga bilo na Milenijumskom

trgu, na kupalištu Sečenji, u metrou, u Muzeju
lepih umetnosti, gde bi mogao da bude i ekspo-
nat. „Propustila si čoveka“, govorila sam sebi.
Put yourself together! I to sam i pokušavala. Da
se priberem. Čemu svi oni haikui što sam ih u
životu pročitala? Zar ništa nisam naučila? Šta bi
Bašo rekao na sve ovo? Ili kako bi uspeo da oćuti,
da progovori tišinom? Šta bi, na koncu, sâm taj
Japanac pomislio? Šta je mislio gledajući u mene
sa fotografskim aparatom, potpuno nesvestan da
je to gotovo antologijska scena? Nije znao ko sam
ja. Nisam znala ko je on. Ali je uzdrmao nešto
u meni. Nisam više bila ista. „Nisam više ista“,
ponavljala sam u sebi u vozu za Beograd. Nisam
više tatina devoćica kojoj tata nudi svet na dlanu.
Pa i ovaj grad. Ali nisam ni slobodna žena, koja
može da se povede za porivom, čistim instinktom.
Bila sam zarobljena. Eto šta sam bila. I tada sam
odlućila da to promenim. Zauvek.

Promena je morala da saćeka

Ali ne predugo.

Beć jutrom

Jutro u Beću poćinje još u vozu. Susretom sa
austrijskim carinicima. Pristojni su prema meni.

Vide pakete, vide laptop. Po dolasku na železničku stanicu prvo uzimam kolica. Srećom, ponela sam sitne evre. Ne vredi da izlazim, voz za Fuldu polazi za sat vremena. Pijuckam kafu, gledam oko sebe. U jednom trenutku ispred mene čitava potera: tri policajca jure lopova, po mojoj oceni Rumuna. Jadni Rumuni u Beču, a i svugde. Nisu svi Brankuši. Nisu ni *Taraf de Häidouks*. Ali ni mi nismo bolje sreće. Tu, izgleda, ja ove zime predstavljam izuzetak. Već u Budimpešti su mi došle misli o Dunavu. O meni i Dunavu. Zato sam i odabrala ovu rutu: od Beča, preko Linca, do Pasave. I mi smo u porodici, kao i svi dunavski mornari, govorili Pasava, umesto nemačkog Pasau. Pa onda, od Pasave do Regenzburga. Krivo mi je jedino što ne idem do Švarcvalda, ali pruga skreće desno, na sever. Još mi je krivlje što ne plovim uzvodno. Ali znam da pruga prati Dunav. To mi je najvažnije. Kurcio Malaparte je svoj dnevnik iz Drugog svetskog rata nazvao *Volga izvire u Evropi*. I Dunav izvire u Evropi. I ja živim u Evropi. Na Dunavu.

Za to vreme na stanici

Policajci sprovode Rumuna sa lisicama. Ja ne moram da odem do izlaza iz stanice da bih znala kakav se prizor odatle ukazuje oku.

Pokušavam da se vratim sve do svojih prvih sećanja na Beč. Mora da sam imala pet godina.

Sećam se stana dedinih kumova, Austrijanaca, nedaleko od Pratera, u Leopoldštatu. A posebno plišanog žutog lava kojeg je moj otac za mene osvojio u Prateru pucajući iz puške u metu. Bio je nesrazmeran, velike glave, malog tela, gotovo apstraktan. Postao je moja omiljena igračka. Nazvala sam ga Anti-Puma. Nisam, doduše, tačno znala šta su pume. Uostalom, nikada nisam volela vrteške, niti „kuće straha“. Ali bila sam, ipak, na praterskom „Točku“ sa tatom. I Beč je za mene do danas ostao to: svoja panorama.

Mnogo sam puta, potom, boravila u Beču. Kao devojčica, potom devojka. U Beču su mi kupili matusku haljinu i cipele. I sada bih mogla vezanih očiju da pronađem tu radnjicu sa skupim večernjim haljinama. Moja je bila srebrna, sašivena u egipatskom stilu. Cipele su bile crne lakovane sa vezom u dve boje od sivog svilenog konca. Sa visokim štiklama. Visoke štikle ne nosim već godinama. Ne slažu se uz moj polutrčeci hod. Ali volela bih da sam sačuvala haljinu. Umesto toga, sačuvala sam naviku da gradove upoznajem najpre na ulici, najviše na ulici.

Ne tvrdim da ne bih otišla u „Demel“. Na Kolmarktu. Naručila toplu čokoladu i čuvene sitne kolače. Ili kupila kandirane ljubičice. Izašla bih, možda, odatle sa malom ali „paprenom“ kutijom pralina za mamu. Nekad вреди platiti, osetiti šta to konzumira elita. Onda bih izbila na Korušku ulicu njuškajući miris pečenog kestinja i *Glühweina* sa

uličnih tezgi. Sigurnog znaka da je zima, da sam u Beču. Uveče bih se mogla odvesti do Grinciga, na večeru: šniclu od divlje svinje sa ananasom i slatkom od borovnica. Ne znam da li bih uopšte posetila muzeje. Možda samo Belvedere. Zbog Klimta i Šilea. Sigurno bih zavirila u Katedralu Svetog Stefana. Jer volim njenu posebnost. Gabarit. Samo sam jednom bila u Šenbrunu, tek toliko da vidim zamak. I park. Još čuvam tu fotografiju: šesnaestogodišnja ja i moja prva ljubav, držimo se za ruke sa zamkom u pozadini. U kaputima. Na mrazu čija je boja vidna.

Poznajem, dakle, Beč zimi. Ne verujem da je grad uspeo mnogo da se promeni. Sem možda demografski. I zato i dalje mirno pijuckam kaficu. Ispred mene, na kolicima, tri velike putne torbe. Na mojim leđima je ranac. Ne mogu da dočekam da voz krene. I da izađe iz grada. Dobro došla u *Deutschebahn*, kažem sebi. Čeka me reka koja jeste plava. Koja, sa svakim pređenim kilometrom, postaje sve plavlja. Čekaju me brzi nemački vozovi. Neispavana sam, ali ne marim. Širom otvorenih očiju gledam uzvodno. Ka Lincu.

U gostima kod Gustava Klimta

Ali ne u Beču. U Briselu. Godina je morala biti 1985. Rešila sam, jednoga jutra, da posetim Palatu

Stokle, to čuveno zdanje Jozefa Hofmana, građeno od 1905. do 1911, sa još čuvenijom trpezarijom, u kojoj se nalazi mural od mozaika i emajla na mermeru, remek-delo Gustava Klimta.

Od samog početka nisam imala sreće: taksista je bio iz Ekvadora. Nije bila stvar u njegovom slabom francuskom, problem je bio, bar sam ja tako mislila, u tome što on nije znao gde se koji muzej nalazi. Eto kako sam krenula da ga nipođaštavam, mada nije bio kriv. Saznaću kasnije, nimalo! Kružili smo, tako, Briselom... On se svaki čas zaustavljao na taksi-stanicama. Raspitivao se i raspitivao. Taksimetar je otkucavao i otkucavao. Posle više od pola sata, i ja sam, na jednoj od taksi-stanica, izašla da se raspitam. Jedan stariji vozač mi je delovao kao da sve zna. I zaista, odmah je rekao: to je bivše Rusko poslanstvo! Tu me je *Palais* prvi put iznenadio. A kada sam konačno stigla, na zgradi nije bilo nikakvih naznaka da je to muzej. Zazvonila sam, ipak, i otvorila mi je tipična sobarica, ili sluškinja, u crnoj odori sa belom kecljicom. Pitala sam samo: „Zar vi niste muzej?“ Mada sam sâma sebi delovala kao izgubljen čovek.

Ne, oni nisu bili muzej, nisu više bili ni Rusko poslanstvo – bili su privatna kuća. I tako nikada nisam uživo videla taj čuveni *Zagrljaj* Gustava Klimta. I nekako mi je bilo strašno što sam videla sve ostalo što je sačuvano, a samo to ne.